

branch, becoming of well-tooled interdiscipline interaction of educational subjects, integration of preschool, school and extra-school education, systematic and continuous art and aesthetic education of pupils. Using innovation pedagogic technologies on the lessons of culturological and art disciplines promotes to becoming of a single educational space, supporting all kinds of pupils' self-realization and getting to educational and upbringing process the necessary dramatization as well as modeling the situation of success also helps to create this space. In its turn efficiency of teaching disciplines of culturological and art orientation may be increased with the help of integration of modern pedagogic ways to realization of pupils' creative activity, by means of systemizing the ways of conducting integrated lessons, and including innovation pedagogic technologies and methodology.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Взаимодействие и интеграция искусств в полихудожественном развитии школьников: рекомендации к разработке комплексных программ по искусству для школ и внешкольных занятий/ под ред. Г.П. Шевченко, Б.П. Юсова.- Луганск, 1990. – 180 с.
2. Выготский Л.С. Собрание сочинений в 6-ти томах. – Т.4. Детская психология/ под ред. Д.Б. Ельконина. – М.: Педагогика, 1984. – 432 с.
3. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте. /Л.С. Выготский.- Сиб.: Союз, 1997. – 86 с.
4. Державний стандарт базової та повної середньої освіти// Мистецтво та освіта. – № 2. – 2004. – С. 2–6.
5. Киященко Н.И. Современные концепции эстетического воспитания (теория и практика)/ Н.И. Киященко (отв.ред.). – М.: ИФ РАН, 1998. – 302 с.
6. Лернер Н.И. Дидактические основы методов обучения./ Н.И. Лернер. – М.: Педагогика, 1981. – 186 с.
7. Лихачев Д.С. Раздумья/ Д.С. Лихачев. – М.: Детская литература. – 1991. – 318 с.
8. Масол Л.М. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх закладах./ Л.М. Масол// Педагогічна газета. – 2001. – № 12.

9. Шацкий С.Т. Педагогические сочинения в 4-х томах. – Т.3./ С.Т. Шацкий. – М.: Просвещение. – 1964. – 492 с.

10. Юсов Б.П. О взаимодействии искусств в развитии детей на интегрированных занятиях.// Когда все искусства вместе. – М.: Мурманск: МГПИ. – 1995. – С. 7–49.

BIBLIOGRAPHY

1. Vzaimodeystvie i integratsiya iskusstv v polihudozhestvennom razvitii shkol'nikov: rekomendatsii k razrabotke kompleksnykh program po iskusstvu dlyashkol i vneshkol'nykh zanyatiy / pod red. G.P. Shevchenko, B.P. Yusova. – Lugansk, 1990. – 180 s.
2. Vygotskiy L.S. Sbranie sochineniy v 6-ti t. – T.4. Detskaya psihologiya / pod red. D.B. El'konina. – M.: Pedagogika, 1984. – 432 s.
3. Vygotskiy L.S. Voobrazhenie i tvorchestvo v detskom vozraste. / L. S. Vygotskiy. – Spb.: Soyuz, 1997. 96 s.
4. Derzhavnyi standart bazovoi ta povnoi seredn'oi osvity // Mystetstvo ta osvita. - № 2. – 2004. – S. 2 – 6.
5. Kiyashenko N.I. Sovremennye konceptzii esteticheskogo vospitaniya (teoriya i praktika) / N. I. (otv. red.). – M.: IF RAN, 1998. - 302 s.
6. Lerner N.I. Didakticheskie osnovy metodov obucheniya. / N.I. Lerner. – M.: Pedagogika, 1981. – 186 s.
7. Lihachov D.S. Razdum'ya / D.S. Lihachov. – M.: Detskaya literatura. – 1991. – 318 s.
8. Masol L.M. Konceptziya hudozhn'o-estetichnogo vyhovannya uchniv u zagal'noosvitnih zakladah / L.M. Masol. // Pedagogichna gazeta. – 2001. - № 12.
9. Shazkiy S.T. Pedagogicheskie sochineniya v 4-h tomah. – T. 3. S.T. Shazkiy. M.: Prosveshenie. – 1964. – 492 s.
10. Yusov B.P. O Vzaimodeystii iskusstv v razvitii detey na integrirovannykh zanyatiyah // Kogda vse iskusstva vmeste. – M. – Murmansk: MGPI, - 1995. – S. 7 – 49.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Kyrkina Snizhana Vitaliyivna – Candidate of Pedagogical Science, Associated Professor of the Department of music-theoretical and instrumental subjects of Kirovograd State Pedagogic University named after Volodymyr Vynnychenko.

Research interests: perfection of educational and upbringing process in the higher and elementary school by means of art disciplines, history of the native and foreign pedagogy.

УДК 37.013

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА В ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ОСВІТІ: РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ

Інна НІКОЛАЕСКУ (Черкаси)

Постановка проблеми. Тема вдосконалення та саморозвитку соціального педагога актуальна, особливо в період розвитку соціальної педагогіки як науки. Особливої значущості ця проблема набуває в системі післядипломної освіти, яка орієнтує фахівців не лише на опанування додаткових сучасних знань, а й на стимулювання їхньої пізнавальної активності, творчих пошуків, особистісного зростання, професійної компетентності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У зв'язку з підсиленням уваги до професійного самозростання соціального педагога суттєвого значення набуває питання розвитку професійного іміджу спеціаліста соціальної сфери. Дослідження С. Амінтаєвої, М. Апраксіної, О. Бекетової, Л. Жарікової, О. Калужного, О. Петрової, Н. Тарасенко, В. Шепеля, В. Черепанової та інших сприяють виокремленню нової галузі педагогічної науки – педагогічної іміджології, де імідж

розглядається як певний фактор успіху в професійній діяльності, як інструмент, який допомагає вибудовувати стосунки з оточуючими, як елемент конкурентоспроможності і просування на ринку праці. Проте, не дивлячись на різноманітність наукових поглядів, потребує окремого вивчення й системного узагальнення питання результатів експериментальної роботи з окресленої проблеми.

Метою статті є висвітлення результатів дослідно-експериментальної роботи за темою «Розвиток професійного іміджу соціального педагога в післядипломній освіті», здійсненої під нашим керівництвом педагогічними колективами Житомирського, Николаївського та Черкаського інститутів післядипломної освіти педагогічних працівників. У ході експерименту була розроблена й апробована модель системи реалізації розвитку професійного іміджу соціального педагога в післядипломній освіті, визначені педагогічні умови підвищення ефективності зазначеного процесу; розроблене навчально-методичне забезпечення в контексті дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Усвідомлюючи той факт, що нові теоретико-методологічні засади української освіти вимагають нових підходів до організації навчального процесу, педагогічні колективи зазначених вище закладів післядипломної освіти спрямували зусилля на дослідження основних ідей у контексті нашого дослідження, а саме: самореалізація соціального педагога через зростання особистісних досягнень, вибір індивідуального освітнього маршруту, програм, методів навчання; збагачення форм і методів навчально-методичної роботи, зокрема, налагодження співпраці з центрами практичної роботи та соціальної педагогіки за межами України для обміну досвідом, участь соціальних педагогів у соціальних проектах та їх обговорення на методоб'єднаннях, робота творчих груп під керівництвом методиста-соціального педагога, залучення провідних спеціалістів соціально-педагогічної сфери; принцип збереження здоров'я суб'єктів навчального процесу (фізичного, психічного, соціального); ідея «омфортності» – створення в закладах післядипломної освіти атмосфери добра, взаєморозуміння, творчого співробітництва.

Для підтвердження правильності висунутих ідей було проведено низку заходів. Стисло окреслимо їх.

Щоб залучити соціальних педагогів до активної творчо-дослідницької діяльності та створити умови для професійної самореалізації, розроблено науково-практичний семінар «Самоменеджмент соціального педагога». Його мета – розкрити соціальним педагогам важливість

основ самоменеджменту для розвитку професійного іміджу та професійної кар'єри.

Необхідність проведення семінару в системі навчально-методичної роботи визначена, по-перше, недостатньою обізнаністю соціальних педагогів з основами самоменеджменту та нерозуміння їх значущості для професійного іміджу фахівця; по-друге, невмінням більшості соціальних педагогів правильно розподіляти власний робочий час для досягнення професійних цілей та завдань, а також презентувати себе як професіонала та свою професію іншим.

На початку семінару його учасники визначили самоменеджмент як самоорганізацію, уміння керувати собою, процесом життєдіяльності в часі, у спілкуванні, діяльності. Головним компонентом самоменеджменту є організаційні здібності, які мають неабияке значення для професійної діяльності соціального педагога. Керівником семінару були означені теорії самоменеджменту, а саме: Л. Зайварта – ідея економії свого часу; В. Андрєєва – ідея саморозвитку творчої особистості; М. Вудкока й Д. Френсіса – подолання власних обмежень; Т. Хроленка – підвищення особистої культури ділового життя; Х. Швальбе – ідея досягнення особистого ділового успіху. Коротка характеристика зазначених ідей дала можливість соціальним педагогам усвідомити, що кожний із концептуальних підходів у комплексі з методиками їх реалізації може використовуватися для самооцінки й саморозвитку професійно-особистісних якостей спеціаліста, для підвищення свого творчого потенціалу, що збільшить шанси й перспективи успішного просування по сходах професійної кар'єри. Однак самоменеджмент професійної кар'єри соціального педагога потрібно будувати на розумінні сутності власне соціально-педагогічної діяльності та знаннях соціально-психологічних і педагогічних механізмів її здійснення.

Значення семінару полягало в усвідомленні соціальними педагогами того, що самоменеджмент для соціального педагога – це професійно необхідний, але значний за обсягом та трудомісткий процес, адже він передбачає процес самовдосконалення. Для соціального педагога особливе значення має планування робочого часу, що дозволяє досягти високих результатів у професійній діяльності, а також досягнення поставленої мети щодо професійного зростання. Тому соціальні педагоги, скориставшись напрацюваннями дослідника Л. Зайверта, склали для себе практичні рекомендації, сутність яких полягала в необхідності контролю власного часу шляхом складання поточних планів роботи на кожний тиждень, де вони зазначали вид діяльності та кількість часу, відведеного для його реалізації. За допомогою такого контролю

соціальні педагоги вчилися не лише контролювати себе, але й насамперед контролювати виконання власних професійних завдань.

Наступним кроком на цьому етапі експерименту була організація роботи «Школи молодого спеціаліста-соціального педагога», діяльність якої спрямована на: уміння переконливо виступати перед аудиторією та викликати інтерес до соціально-педагогічних проблем; збереження психічного здоров'я під час застосування засобів саморегуляції; уміння будувати стосунки із суб'єктами навчально-виховного процесу в навчальних закладах; запобігати, а в разі необхідності, вирішувати конфліктні ситуації.

Зміст роботи «Школи молодого спеціаліста-соціального педагога» визначено з урахуванням тих проблем і труднощів, які виникають у молодих фахівців у навчальних закладах. Для їх вирішення під час роботи «Школи молодого спеціаліста-соціального педагога» ефективно використано: індивідуальну роботу з молодими спеціалістами-соціальними педагогами для визначення теми, мети, завдання, об'єкта і предмета індивідуального дослідження на основі інтересів, нахилів і можливостей молодого фахівця; практичні заняття у вигляді рольових ігор та вправ; індивідуальні співбесіди, наприклад для формування професійної компетентності; акмеологічні практикуми; тематичні конференції та круглі столи. Усі ці форми сприяють удосконаленню професійних умінь і навичок молодого спеціаліста, розвитку творчого мислення, знаходженню оптимальних шляхів ефективної взаємодії з усіма суб'єктами навчально-виховного процесу, формуванню власного педагогічного стилю. Змістовий аналіз зазначених форм роботи дає змогу встановити, що їх об'єднувальною метою є формування в молодого спеціаліста інтегративних умінь та здатностей, як наприклад: планування професійної діяльності; знаходження оптимальних способів і засобів її реалізації; адекватне використання методичних і педагогічних прийомів; здійснення конструктивного аналізу і самоаналізу діяльності [2].

Особливу увагу ми приділили розвитку професійної компетентності молодих спеціалістів-соціальних педагогів. У нашому дослідженні професійну компетентність таких педагогів потрактовано як інтегративне утворення, репрезентоване системою теоретичних знань, практичних умінь і навичок, набутого педагогічного досвіду, соціально значущих і професійно важливих особистісних якостей, діалектичний взаємозв'язок яких забезпечує

результативність професійної діяльності названого фахівця [1].

Для розвитку професійної компетентності молодого спеціаліста проведено цикл психолого-педагогічних семінарів на тему «Професійне зростання і самовдосконалення особистості соціального педагога як умова гуманізації навчально-виховного процесу». Вже на першому семінарі «Гуманні стосунки у соціумі: роль соціального педагога як їх архітектора», проведенню якого передувала ретельна теоретична підготовка соціальних педагогів, учасники дійшли спільної думки, що виховання у дітей головних культурних, духовних, соціальних цінностей не можливе без установлення дійсно гуманних стосунків у соціумі, заснованих на гуманістичній етиці. Зазначено, що гуманізація стосунків ґрунтується на визнанні людини та її життя найвищою цінністю.

Підсумком семінару стало усвідомлення соціальними педагогами необхідності опанування прийомами створення у школі комфортного для розвитку особистості психологічного клімату, який у свою чергу сприятиме запобіганню таких негативних проявів у стосунках між дітьми, як ворожість, агресія, душевна черствість, відсутність емпатії тощо.

Наступний семінар був присвячений питанню кар'єрного зростання та самовдосконалення соціального педагога. Ці обидва аспекти становлять основу для розвитку професійного іміджу. У ході семінару соціальні педагоги зазначили, що здатність до постійного професійно-особистісного самовдосконалення через максимальну реалізацію власних творчих можливостей є однією із провідних рис особистості соціального педагога як професіонала. Самовдосконалення фахівця соціальної сфери слугує засобом безперервного особистісно-творчого збагачення педагогічними цінностями, новими технологіями педагогічної діяльності. Проте він неможливий без періодичних так званих «зрізів», тобто фіксації та спостереження за власним рівнем досягнень, результатів, надбань. Це дає можливість орієнтуватись у динаміці власного саморозвитку, стимулювати подальші спроби особистісного вдосконалення.

Підсумком циклу психолого-педагогічних семінарів стало заключне заняття «Екологія професійної діяльності соціального педагога», метою якого було узагальнення нової інформації, обговорення прикладів з особистого професійного досвіду та досвіду своїх колег.

Щоб колективно обговорити ефективні методи професійної діяльності, самоосвіти і самопізнання проведено ділову гру «Оціни себе як професіонал професіонала». У кінці заняття молоді спеціалісти-соціальні педагоги отримали

завдання: підготувати усний десятихвилинний виступ на тему «Досвід якого соціального педагога хотілося б представити в групі й чому?».

Наступним кроком у розвитку професійного іміджу соціальних педагогів стало створення і діяльність при обласних центрах практичної психології та соціальної роботи, які функціонують на базі закладів післядипломної освіти, творчих груп соціальних педагогів, які сприяють інноваційній діяльності, створенню відповідного середовища для обміну досвідом, професійному зростанню та розвитку спеціалістів соціально-педагогічної сфери. До складу творчих груп увійшли як найдосвідченіші соціальні педагоги, так і соціальні педагоги, що нещодавно розпочали професійну діяльність у соціально-педагогічній сфері.

На базі творчих груп проведено діалог «Що треба зробити, щоб вихованець міг сказати: «Мені було цікаво в школі!», дискусію «Соціальний педагог у школі: хто він?», обговорено проблему «Творча активність соціального педагога – складовий компонент професійного іміджу». Це сприяло виробленню в соціальних педагогів чіткої професійної позиції щодо власної діяльності, самовизначенню спеціаліста, розвитку наукового мислення, творчого підходу до вирішення соціально-педагогічних проблем, обміну думками, запровадженню нових методик соціально-педагогічної діяльності. Напрацювання соціальних педагогів у творчих групах, які висвітлені не лише на шпальтах фахових видань, отримали позитивні відгуки на виставках передового педагогічного досвіду, фестивалів інновацій, школах майстерності.

Оволодіння соціальними педагогами засобами ефективного розвитку професійного іміджу на основі використання інтерактивних форм і методів навчання та створення сприятливої емоційної атмосфери для активного самовираження реалізовано шляхом проведення під час навчального процесу в закладах післядипломної освіти спецкурсу «Імідж соціального педагога». Освітній зміст та навчальне спрямування спецкурсу мають на меті не лише забезпечити висококваліфіковану компетентність соціальних педагогів у професійній діяльності в загальноосвітніх установах, але й сприяти формуванню бачення особистої професійної кар'єри, важливості застосування для її розвитку елементів професійного іміджу та технології його побудови. Знання з педагогічної іміджології дозволяють визначити основні соціально-педагогічні та психологічні умови розвитку професійного іміджу соціального педагога і шляхи професійної самореалізації його особистості.

Експериментальна програма спецкурсу складається з наступних тем: «Імідж як соціально-

презентаційна складова особистісних проявів соціального педагога», «Іміджева модель професійної діяльності соціального педагога», «Технологія іміджування: самопрезентація», «Імідж як джерело особистісного розвитку та причина особистісної стагнації», «Вплив іміджу соціального педагога на міжособистісну взаємодію», «Адекватність самовираження. Фактори, що зумовлюють негативний імідж», «Цілісність іміджу соціального педагога як передумова успішної професійної діяльності». Кожне заняття спецкурсу містило і специфічні основні завдання, підпорядковані загальній меті розробленої системи, і додаткові завдання у вигляді комплексу тренінгових занять, що мали розвивати такі властивості особистості, які сприятимуть її вдосконаленню.

Найчастіше під час проведення занять використовували метод дискусії, який сприяв усебічному аналізу професійного та особистого досвіду соціальних педагогів, наведенню різноманітних своїх або відомих прикладів із професійної практики. Метод дискусії використовували як засіб визначення особистісних якостей, важливих для підвищення ефективності комунікативного процесу. Звернення до власного досвіду у ході спілкування з учасниками суб'єкт-суб'єктної взаємодії, труднощів, що виникають у комунікативному процесі, сприяло розвитку критичного мислення учасників групи, рефлексії та усвідомленню важливості розуміння матеріалу.

Дискусійними виявилися питання на зразок: «Чим можна пояснити необхідність формування бажаного іміджу?», «Що таке необхідний імідж?», «Як бажаний та необхідний імідж впливають на особистісний розвиток соціального педагога?», «Чи є існування цих іміджів причиною особистісної стагнації?». Відповіді на ці питання розкривали власну позицію соціального педагога, що кожного разу перебуває в різних соціальних ролях.

У ході формувального експерименту ми використовували ігротерапію, яка сприяла розширенню репертуару самовираження особистості; досягненню емоційної стійкості та саморегуляції; усвідомленню самого себе, своїх переваг і недоліків (саморефлексії), основних життєвих цінностей (на досвіді інших людей); набуттю досвіду та апробації поведінки в різних життєвих ситуаціях. На формування вміння представляти себе та розвивати свій професійний імідж соціальним педагогам запропоновано вправу «Легенда про ім'я». Проведення цієї вправи мало на меті познайомити слухачів спецкурсу один з одним та сформувати уявлення про учасників групи. Така вправа давала можливість створення власного образу, схваленого оточенням.

Для виявлення рівня професійної компетентності, усвідомлення значущості власної професії соціальні педагоги виконували вправи «Я як реальний соціальний педагог», «Презентуй свою професію». Соціальні педагоги у вільній формі (виступ, малюнок, вірш тощо) презентували себе як фахівця, розкривали найважливіші професійні якості, що формують позитивний професійний імідж, виокремлювали якості, важливі для педагогічного колективу, учнів та їхніх батьків, розвивали риторичні уміння та контролювали емоційний стан.

Логічним продовженням цієї вправи щодо розвитку вмінь правильно спілкуватися та вести діалог було тренінгове заняття «Вчимося ефективно спілкуватися». Його проведення мало на меті розвиток у соціальних педагогів комунікативних навичок, уміння взаємодіяти, здатності поводитися відповідально. Теоретичний матеріал, який містив базові положення теорії спілкування (активне слухання, вербальні і невербальні засоби комунікації, бар'єри спілкування, правила ефективної взаємодії з різними типами людей тощо), подано тренером у формі дозованих інформаційних повідомлень, розрахованих на 10–15 хвилин. Кожна інформація супроводжувалася набором різноманітних практичних завдань (проблемні питання для «мозкового штурму», опитувальники, рольові ігри, робота з роздатковим матеріалом тощо), які передбачали використання індивідуальних, парних та групових форм роботи із соціальними педагогами.

Спецкурсом «Імідж соціального педагога» передбачено виконання завдань, які мають творчо-пошуковий характер. Ці завдання, наприклад у формі написання творчого есе, сприяють розвитку індивідуальності, розвивають уміння знаходити та розвивати власне «Я», допомагають посилити інтелектуальні можливості, пробудити емоційну зрілість.

Підсумковим заняттям, присвяченим розвитку професійного іміджу соціального педагога, став круглий стіл «Яким бути професійному іміджу соціального педагога: академічним чи артистичним?». Його проведення мало на меті узагальнити теоретико-практичні

знання спецкурсу та закріпити вміння створювати власний професійний імідж.

Висновки. Підсумовуючи зазначене вище, наголосимо, що під час реалізації низки описаних заходів ми постійно підводили соціальних педагогів до усвідомлення головного правила, яке полягає в тому, що ніякі теоретичні знання з іміджології не зможуть замінити їх практичного застосування. Використання цих знань спроможне посилити позитивні аспекти та запобігти вияву негативних ознак професійного іміджу. Його створення є лише доповненням, але не заміною самої професійно-педагогічної діяльності. Перспективами подальших досліджень є виявлення впливу інформаційно-освітнього простору на професійний імідж соціального педагога як компоненту його професійної компетентності.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Гура О. І. Теоретико-методологічні основи формування психолого-педагогічної компетентності викладача вищого навчального закладу в умовах магістратури: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04 / О. І. Гура. – Запоріжжя, 2008. – 536 с.
2. Карпова Л. Г. Формування професійної компетентності вчителя загальноосвітньої школи: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Л. Г. Карпова. – Харків, 2003. – 209 с.
3. Маслоу А. Самоактуалізація особистості та освіта / А. Маслоу; пер. з англ., передмова Г. А. Балла. – Київ – Донецьк, 1994. – 52 с.

BIBLIOGRAFIYA

1. Hura O. I. Teoretyko-metodolohichni osnovy formuvannia psykholoho-pedahohichnoi kompetentnosti vykladacha vyshchoho navchalnoho zakladu v umovakh mahistratury: dys. ... doktora ped. nauk: 13.00.04 / O. I. Hura. – Zaporizhzhia, 2008. – 536 s.
2. Karpova L. H. Formuvannia profesiinoi kompetentnosti vchytelia zahalnoosvitnoi shkoly: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 / L. H. Karpova – Kharkiv, 2003. – 209 s.
3. Maslou A. Samoaktualizatsiia osobystosti ta osvita / A. Maslou; per. z anhl., peredmova H. A. Balla. – Kyiv – Donetsk, 1994. – 52 s.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ніколаску Інна Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти та професійного розвитку педагогів Комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради».

Наукові інтереси: педагогічна іміджологія, освіта дорослих, професійно-педагогічна самореалізація викладацької спільноти засобами ІКТ.